

YAZI (METİN) TÜRLERİ

1. MASAL

Olağanüstü olaylarla süslü, olağanüstü kişilerin başından geçen, zaman ve yer kavramları belirli olmayan hayalî olayların anlatıldığı yazılara **masal** denir.

- » Masalda eğitcilik ve öğreticilik esastır.
- » Masallardaki olaylar gerçeğe uymaz.
- » Kahramanlar olağanüstü özelliklere sahiptir.
- » Masalın geçtiği yer ve zaman belirsizdir.
- » Masallar tekerlemeyle başlar.
- » Masalın karakterler; cinler, periler, devler ve hayvanlar olabilir.
- » Masalların sonunda iyiler ödüllendirilir, kötüler cezalandırılır.
- » Ulusal konulara yer verilmez, evrensel konular ve mesajlar içerir.

2. HİKÂYE (ÖYKÜ)

Olmuş veya olabilecek olayları belli bir plan çerçevesi içinde yer ve zamana bağlı olarak anlatan yazı türüne **hikâye (öykü)** denir.

- » Yaşanmış ya da yaşanabilir olaylar anlatılır.
- » Dar bir zaman dilimini kapsar.
- » Olayla ilgili yer ve zaman bellidir.
- » Romana göre kısa eserlerdir.
- » Karakter sayısı azdır.
- » Serim, düğüm ve çözüm bölümlerinden oluşur.
- » Kısa soluklu eserlerdir.
- » Olay, başlangıçtan sonra doğru giden bir olayın bir anlık parçasıdır.

3. ROMAN

Toplumların ve fertlerin başından geçmiş veya geçmesi mümkün olayları geniş olarak, ayrıntılarıyla anlatan yazı türüne **roman** denir.

- » Yaşanmış ya da yaşanabilir olaylar anlatılır.

- » Geniş bir zaman dilimini kapsar.
- » Olayla ilgili yer ve zaman bellidir.
- » Hikâyeye göre uzun eserlerdir.
- » Karakter sayısı fazladır.

Hikaye ile Roman Arasındaki Farklar:

- » Hikâye türü, romandan daha kısadır.
- » Hikâyede temel öge olaydır. Romanda ise temel öge karakter, yani kişidir. Hikâyeler olay üzerine kurulur, romanlar ise kişi üzerine kurulur.
- » Hikâyede tek olay bulunmasına karşılık romanda birbirine bağlı olaylar zinciri vardır. Romandaki olaylardan her biri hikâyeye konu olabilir.
- » Hikâyede kahramanların tanımında ayrıntıya girilmez, kahramanlar her yönüyle tanıtılmaz. Romandan farklı olarak hikâyede kişiler sadece olayla ilgili yönleriyle anlatılır. Bu yüzden hikâyelerdeki kişiler bir karakter olarak karşımıza çıkmaz.
- » Öyküde, olayın geçtiği yer (çevre) sınırlıdır ve ayrıntılı olarak anlatılmaz. Romanlarda olaylar çok olduğu için olayların geçtiği çevre de geniştir. Bu çevreler çok ayrıntılı olarak anlatılır.
- » Hikâyeler kısa olduğu için anlatım yalın, anlaşılır ve özeldür. Romanlarda ise anlatım daha ağır ve sanatlıdır.

4. DESTAN

Bir ulusun kahramanlıklarını, savaşlarını, büyük toplumsal olaylarını anlatan ve genellikle şiir (nazım) biçiminde oluşturulan eserlere **destan** denir.

- » Yazı türleri içinde en uzun olanıdır.
- » Efsaneden sonra bilinen en eski türdür.
- » Sözlü edebiyat ürünüdür; ancak sonradan yazıya geçirilen destanlar da vardır.
- » Olağanüstü olaylar ve kahramanlar vardır.
- » Destan kahramanları yarı tanrısal nitelikler taşıyan han, hakan ve kağan gibi kişilerdir.

5. EFSANE (SÖYLENCE)

Halkın duygu, düşünce ve hayal dünyasında doğarak ağızdan ağıza dolaşan, gelenek ve göreneklerin oluşumunu etkileyen

hikayelere **efsane** denir.

- » Hayal gücünün ürünü ve bilinen en eski türdür.
- » Eski dönemlerde tabiat olaylarının nedenlerini bilmeyen insanlar, bu olayları açıklama gereği hissetmişlerdir. Yağmurun yağması, gök gürültüsü, şimşek çakması gibi birçok olayı kendilerine göre yorumlamışlar, efsaneler vasıtasıyla bunlara açıklık getirmişlerdir.
- » Efsanelerde kahramanlar Tanrı, ruh, melek gibi kavramlar bazen de taş, kaya, dağ gibi doğa parçası unsurlardır. Bu kahramanlar hikayelerde kişileştirilir (teşhis) ve konuşturulur (intak).

Efsane ile Destan Arasındaki Farklar:

- » Destanlardaki olayları tarih sayfalarında bulmamız mümkündür. Ama bunu efsane için her zaman söyleyemeyiz.
- » Destanlar genellikle şiir (manzum) biçiminde yazılırken, efsaneler düz yazı (nesir) biçimindedir.
- » Destanlar milletlerin yaşamış olduğu önemli olayları konu alır. Bu bakımdan bu önemli olayları bir tarihi gerçeklik olarak görebiliyoruz. Ancak bunu bütün efsaneler için söylememiz mümkün değildir.
- » Efsanelerin benzerlerini başka milletlerde de bulabiliriz. Fakat destanlar milli oldukları için benzerleri olamaz, sadece bir millete aittirler.

Efsane ile Masal Arasındaki Farklar:

- » Masallar tamamen olağanüstü, olağandışı olayları anlatırken efsaneler toplumsal olaylarla ilgili insanların doğaüstü olaylara karşı verdiği savaşı anlatır.
- » Masallar her zaman mutlu sonla biterken efsaneler her zaman mutlu sonla bitmez.
- » Masalın amacı eğitcilik, efsanenin amacı ise bazı olaylara açıklık getirmektir.

6. ANI (HATIRA)

Yaşanmış olayların, üzerinden zaman geçtikten sonra yazıldığı yazı türüne **anı (hatıra)** denir.

- » Bir kişinin yaşadığı veya tanık olduğu olaylar anlatılır.

- » Yazar, olayları kendi bakış açısından anlatır
- » Geçmişe ışık tutar.
- » Tarihsel olayların öğrenilmesine katkıda bulunur.

7. GÜNLÜK (GÜNCE):Düzenli bir biçimde yazılan, tarih atılan günlük notlara, bir yazarın yaşamı boyunca günü gününe yazdığı yazılara **günlük** denir.

- » Olaylar günü gününe, tarih belirtilerek yazılır.
- » Kısa yazılardır.
- » Kaleme alan kişinin yaşamından izler taşır.

» İçten ve sevecendir. Anlatımda “iç konuşma” yöntemi kullanılır.
Günlük ile Anı Arasındaki Farklar:» Günlükte olaylar günü gününe yazılırken anı da geçmişteki olaylar anlatılır. Bir bakıma günlük geleceğe yönelik, anı ise geçmişe yöneliktir.

8. GEZİ YAZISI (SEYAHATNAME)

Gezilir görülen yerlerin ve o yerlerle ilgili izlenimlerin anlatıldığı yazılara **gezi yazısı** denir.

- » Gezilir görülen yerler edebî bir üslupla anlatılır.
- » Yazarın duygu ve düşüncelerini içerebilir.
- » Gözlem gücüne dayanır.
- » Anlatılanlar gerçektir, hayal ürünü değildir.

Örnek: Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sinde anlattığı Amasya'yı gezmeye gidiyorduk. Yolculuğumuz on-on iki saat sürdü. Otobüs şoförü bizi şehrin göbeğinde indirdi. Amasya, bütün güzelliğiyle gözümüzün önündeydi artık. Yeşilirmak, şehrin tam ortasından geçiyor. Şehrin bir yanında Amasya Kalesi bir yanında Ferhat Dağı var. Amasya Kalesi'nin eteklerinde Yeşilirmak boyunca uzanan Safranbolu evlerine benzeyen tarihî Yalıboyu evleri var. Hemen arkasında ise Kral Kaya Mezarlıkları... Şehir, sanki açık hava müzesi. Şehri kuş bakışı görmek için Çakallar Tepesi'ne çıktık. Tarih kokan muhteşem bir şehir sanki ayaklarımızın altındaydı.

9. TİYATRO

Dram, komedi, trajedi gibi sahnede oynanmak üzere yazılan edebiyat türlerinin ortak adına **tiyatro** denir. Ayrıca yazılan eserlerin sahnede oynanmasına ya da bu tür eserlerin oynandığı

binaya da **tiyatro** denir.

- » Genellikle oynanmak için yazılır. Okunmak için yazılan tiyatro türleri de vardır.
- » Olayları oluş hâlinde gösterir.
- » Konuşma ve eyleme dayanan bir türdür.
- » İnsana ders vermek, onu düşündürmek onu yorum yapmaya yönlendirmek amacı taşır.
- » **Tiyatronun unsurları:** “Yazar, eser, oyun ve seyirci”dir.
- » **Tiyatronun temel öğeleri:** “Olay, yer, zaman ve kişiler”dir.

10. BİYOGRAFİ (YAŞAM ÖYKÜSÜ)

Tanınmış, eserler yazmış, ün bırakmış kişileri tanıtmak amacıyla yazılan yazılara **biyografi** denir.

- » Önemli şahısların hayatı başkası tarafından anlatılır.
- » Anlatılan kişinin hayatı tarih sırasına göre ele alınır.
- » Kurgusal değildir, gerçektir.
- » Üçüncü kişinin ağzıyla anlatılır.

Örnek

» Faruk Nafiz ÇAMLİBEL, 18 Mayıs 1898 tarihinde İstanbul'da doğdu. Kayseri, İstanbul ve Ankara'da öğretmenlik yaptı. İstanbul'dan milletvekili seçildi. “Anayurt” adında bir dergi çıkardı. Türkçenin gelişmesine büyük katkıları oldu. 8 Kasım 1973'te vefat etti. Eserlerinden bazıları şunlardır: Çoban Çeşmesi, Han Duvarları...

11. OTOBİYOGRAFİ (ÖZ YAŞAM ÖYKÜSÜ)

Bir insanın, kendi hayatını kendisinin yazdığı eserlere **otobiyografi** denir. Biyografilerde kişinin hayatı, çalışmaları başkası tarafından yazılırken otobiyografilerde kişi kendisini anlatır, yazar.

- » Kaynak olarak kişi kendisini ve aile büyüklerinden aldığı bilgiyi kullanır.
- » Birinci kişinin ağzıyla anlatılır.

Örnek

KENDİMİN POPÜLER TARİHİ

1960'larda 6'ncı ayın 16'sında saat 6'yı 56 geçe, 06 trafik kodlu şehirde doğdum. Bu altılar hayatım boyunca peşimi bırakmadı. Bir ailenin tek çocuğuyum. Can Bartu'dan ad koymuşlar bana. Dolayısıyla tutacağım takımı seçme şansım kalmadı. 1964 yılında kreşe vermişler beni. Yedi yaşıma geldiğimde okumayı öğrendim...

12. HABER

Belli bir zaman içerisinde geçen olayları anında okuyucuya bildiren gazete yazılarına **haber** denir. Gazetelerde haber toplayan kişilere muhabir denir.

- » Haber yazılarında temel ilke nesnelliktir.
- » Bir haber yazısı 5N1K (kim, ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin?) sorularına cevap vermelidir.
- » Haber; ilginç, yeni, doğru ve önemli olmalıdır.

13. DENEME

Bir yazarın herhangi bir konu üzerinde, özel görüş ve düşüncelerini iddiasız, kesin kurallara varmaksızın anlattığı yazılara **deneme** denir.

- » Denemede konu sınırlaması yoktur. Yazar, iste-diği konuyu ele alıp işleyebilir.
- » Yazarın anlattıklarını kanıtlama kaygısı yoktur.
- » Yazar kendisiyle konuşuyor gibi bir anlatım kullanır. Daha doğrusu kendi içiyle yaptığı konuşmaları yazıya geçirir.
- » Anlatılanlar kesin bir sonuca bağlanmaz.
- » Denemede alabildiğine kişisellik ve kendine özgülük vardır.
- » Dünya edebiyatında Montaigne, Türk edebiyatında ise Nurullah Ataç bu türün en önemli temsilcisidir.

Örnek:Gönlümüzün güzelliği sevgi ise beynimizin güzelliği de düşünebilme yeteneğimizdir. O yeteneği her an, her dakika kullanmalıyız. Unutmayalım ki düşünen insan, özgür insandır. Kişi

düşünebiliyorsa pek çok sorununu çözecek, pek çok şeyi bilecektir. Onun için bir karar alırken annenizin, babanızın, çevrenizdekilerin görüşlerini alın ama o görüşleri de sorgulayın. Sonra da oturup kararınızı kendiniz alın. Bu durumda eziyetler de güçlükler de size aittir artık. Karar alırken sorumluluk almayı da bilin. İşte bu, büyümek ve olgunlaşmaktır. Aynı zamanda özgür olma yolunda atılan ilk adımdır.

14. MAKALE

Herhangi bir konuda bilgi vermek veya bir gerçeği savunmak için yazılan yazılara **makale** denir.

- » Makalenin temel ögesi fikirdir.
- » İnceleme ve araştırmaya dayanır.
- » Bir tezi savunmak, desteklemek amacı taşır.
- » Makalelerde bilimsel verilerden yararlanılır.
- » Gazete ve dergi yazısıdır.

Örnek

Kitap okumayı sevmiyoruz. Bu kitap okuma oranlarından da belli. Nüfusu yedi milyon olan Azerbeycan'da kitaplar ortalama 100.000 tirajla basılırken Türkiye'de bu rakam 3000 civarında. Gelişmiş ülkelerde kişi başına düşen yıllık kitaba harcanan para ortalama 100 dolar, bizde ise 10 doların altında. Türkiye'de her yüz kişiden beşi kitap okuyor. Bütün bunlar bizim kitaba ne kadar uzak bir toplum olduğumuzun göstergesi.

15. ELEŞTİRİ (TENKİT)

Bir sanat eserinin olumlu ya da olumsuz yanlarını somut verilere dayanarak yargılayıp eserin gerçek değerini orta-ya koymak amacıyla yazılan yazı türüne **eleştiri** denir.

- » Eleştiri yazıları, bir eseri tanıtmayı amaçlar.
- » Eleştiri yapan kişiye eleştirmen denir.
- » Değerlendirme yazılarıdır.
- » Eleştiri denince, akla eserin olumsuz yanlarının belirlenip okuyucuya aktarılması gelir. Bu yanlış bir düşüncedir. Gerçek bir eleştiride eleştirilen eserin hem olumlu hem de olumsuz yanları

bir arada verilir.

- » Eleştirinin amacı, okuyucuya ve yazara kılavuzluk yapmaktır.

16. SÖYLEŞİ (SOHBET)

Yazarın, gündelik olaylarla ilgili düşüncelerini, okuyucu ile karşı karşıya oturup konuşuyormuş gibi içten bir hava içinde yazdığı yazılara **sohbet** denir.

- » Karşılıklı konuşma havası içinde yazılır.
- » Belirli konusu yoktur. Yerine ve zamanına göre sıkıcı olmayan her şey sohbet konusu olabilir.
- » Gazete ve dergi yazılarıdır.
- » Yazarın kendi kişisel düşüncesi ağırlıktadır.
- » En önemli özelliği, samimi bir üslupla kaleme alınmasıdır.
- » Yazarın öğretme ve kanıtlama amacı yoktur.

17. RÖPORTAJ

Gazetecilerin bir yeri, bir kurumu ziyaret ederek o yerin özelliklerini, orada gördüklerini, kişisel düşünceleriyle birleştirip fotoğraflarla belgeleyerek kaleme aldıkları yazılardır.

Örnek:Muhabir: Küçüklüğünüzde arkadaşlarınızın futbol oynaması yasakken anneniz sizin futbol oynamanızı hep desteklemiş. Biraz anlatır mısınız o günleri?

Rıdvan: Bizim mahallede “okul başarısını düşürecek” diye kimse çocuğunun futbol oynamasını istemezdi. Ben de o yaşlarda futbola meraklıydım ve annem de her gün giydiğim eşofmanı hazır ederek okuldan sonra top oynamama izin verirdi. Bunu yapan başka aile yoktu.

Muhabir: Profesyonel futbol hayatına geçişiniz nasıl oldu?

Rıdvan: 13-14 yaşındayken Nazilli Spor'dan 25 futbol topu karşılığında Muğla Spor'a transfer oldum. Böylelikle profesyonel futbol hayatım başladı.

18. FIKRA (KÖŞE YAZISI)

Bir yazarın, herhangi bir konu üzerinde, kişisel anlayış, görüş ve düşüncelerini güzel bir üslupla, hiçbir kanıtlama gereği duymadan

anlattığı yazı türüne **fikra** denir.

İki tür fikra vardır: Gazete fıkraları, nükteli hikâyecik türündeki fıkralar. Yazı türü olarak “gazete fıkraları” kabul edilmektedir. Gülmece yazılardan olan fıkraları, gazete yazı türü olan fıkrayla karıştırmamalıyız.

- » Gazete yazısıdır.
- » Yazar düşüncelerini kanıtlama yoluna gitmez.
- » Dil doğaldır. Günlük deyimlere, yer yer nükteli sözlere yer verilir.
- » Okuyucuyla sohbet ediyormuş havası hakimdir. Anlatım senli benlidir.

Fıkra ile Makale Arasındaki Farklar:

- » Makalede ispat vardır, ciddi bilimsel bir dil kullanılır; fikra ise daha serbest ve mizahi öğeler içerir ve ispat yoktur.
- » Makalede yazar doğruyu, fıkra ise kendi doğrusunu anlatır.

ŞİİR (NAZİM) TÜRLERİ

1. LİRİK (DUYGUSAL) ŞİİR:İçten gelen heyecanları coşkulu bir dille anlatan duygusal şiirlere **lirik şiir** denir. Bu şiirlerde “sevgi, özlem, ayrılık” gibi konular işlenir.

Örnek:» Nasıl acıkırsa susarsa insan

Öyle sevdim bir memleket kızını

Bir şey bu aşkın artırdı hızını

Aramıza dağlar deryalar koyan

Bu dörtlükte olduğu gibi lirik şiirde hayal, duygu ve coşkunluk birinci plandadır.

2. EPİK (DESTANSAL) ŞİİR: Kahramanlık, yiğitlik, savaş konularını işleyen ya da tarihsel bir olayı coşkulu bir anlatımla işleyen şiirlere **epik şiir** denir.

Örnek:» Bizdik o hücumun aşkıyla kanatlı

Bizdik o sabah ilk atılan safta yüz atlı

Uçtuk Mohaç ufkunda görünmek hevesiyle

Canlandı o meşhur ova at kişnemesiyle

Bu dörtlükte olduğu gibi epik şiirler, okuyanlarda vatan ve millet sevgisi oluşturur.

3. DİDAKTİK (ÖĞRETİCİ) ŞİİR: Belli bir düşünceyi kabul ettirmek veya belli bir konuda öğüt, bilgi vermek, ahlaki bir ders çıkarmak için yazılan öğretici şiirlere **didaktik şiir** denir.

Örnek: Piknik, gezi yaparken

Çöp bırakma geride

Çayırarda yürürken

Zarar verme çiçeğe

Bu dörtlükte kişilerde çevre bilinci oluşturma amaçlanmıştır. Şair, şiir yolu ile okuyucusunu çevre konusunda bilinçlendirmeyi amaçlamıştır.

NOT: Fabl da didaktik şiir sayılabilir.Bu türde amaç, insanların hatalarını düzeltmek, onlara yol göstermektir.Fabllardaki düşsel unsurlar birer araçtır. Asıl hedeflenen ise ahlaki derstir. İnsan dışındaki varlıklara insana ait özellikler verilerek, bu varlıklar öyle hareket ettirilir.

4. PASTORAL ŞİİR (DOĞA ŞİİRİ): Doğa güzelliklerini; orman, yayla, dağ, köy ve çoban yaşamını ve bu hayata duyulan özlemi ifade eden şiir türüne **pastoral şiir** denir.

Örnek:Gümüş bir dumanla kapandı her yer

Yer ve gök bu akşam yayla dumanı

Sürüler, çeşmeler, sarı çiçekler

Beyaz kar, yeşil çam, yayla dumanı

5. SATİRİK ŞİİR (YERGI ŞİİRİ): Toplum hayatındaki aksayan yönlerin, düzensizliklerin; insanların çeşitli konulardaki beceriksizliklerinin ve zayıflıklarının anlatıldığı yergi şiirlerine **satirik şiir** denir. Bu şiir türü, Halk edebiyatında "taşlama"; Divan edebiyatında "hicviye"; günümüz edebiyatında ise "yergi" adıyla bilinir.

Örnek

» Cüzdanı görseler itin boynunda

"Buyur baş sedire it ağa." derler

Eğer paran yoksa senin koynunda

"Defol git şuradan kurbağa!" derler

Bu dörtlükte insana değil de paraya önem verilmesi eleştirilmekte, toplumsal bir sorun dile getirilmektedir.

